

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність. Формування гармонійної особистості в дошкільному віці нерозривно пов'язане з розвитком комунікативної функції, оскільки саме мовлення виступає ключовим механізмом соціальної взаємодії та пізнання довкілля. У сучасній освітній парадигмі зв'язне мовлення розглядається не лише як лінгвістична компетенція, а й як засіб самопрезентації, через який дитина конструює власну ідентичність та вчиться артикулювати індивідуальний досвід [1]. У цьому контексті театралізовані форми активності набувають особливої дидактичної цінності: вони створюють безпечний ігровий простір, де дитина може експериментувати з мовленнєвими моделями, емоційними інтонаціями та соціальними ролями без ризику негативної оцінки. Ціннісний орієнтир сучасної дошкільної освіти полягає у визнанні унікальності дитячого досвіду.

Огляд наукових підходів. Проблематика розвитку мовлення засобами художньо-творчої діяльності перебуває у фокусі досліджень вітчизняних науковців. Праці В. Бенери, О. Білан, Н. Гавриш, Т. Піроженко та інших присвячені пошуку ефективних педагогічних стратегій оптимізації мовленнєвого розвитку [5]. У зарубіжному дискурсі особливу увагу приділяють створенню розвивального середовища, що фасилітує природне самовираження дитини, зокрема в рамках підходу Реджіо Емілія, який потребує адаптації до українського освітнього контексту [2].

Науковці диференціюють понятійний апарат досліджуваного феномену: Л. Артемова оперує терміном «театралізована гра», тоді як А. Богуш акцентує на «театралізованій діяльності» як системному явищі. О. Усова, аналізуючи динаміку дитячої взаємодії в ігровому процесі, виокремлює шість рівнів – від неорганізованої взаємодії до стійкої кооперації на основі спільних інтересів, що має практичне значення для побудови поетапної роботи з дошкільниками [5] та створенні умов для його повноцінної реалізації як фундаменту подальшої самореалізації [1].

Театралізована діяльність, інтегруючи вербальні та невербальні засоби комунікації, стає потужним ресурсом для розвитку мовленнєвої особистості, оскільки дозволяє дошкільникам засвоювати зразки грамотного, емоційно насиченого мовлення в контексті автентичних ігрових ситуацій [3; 4].

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати та емпірично верифікувати вплив театралізованої діяльності на розвиток зв'язного мовлення як інструменту самовираження дітей старшого дошкільного віку, зокрема з урахуванням різниці у тривалості відвідування закладів дошкільної освіти.

Основний матеріал дослідження Мовленнєвий розвиток у процесі театральної активності реалізується через інтеграцію когнітивних, емоційних та комунікативних компонентів. Участь у театралізованих сценаріях стимулює дошкільників до осмислення навколишньої дійсності через систему образів, звуків та рухів, що активізує аналітичне мислення та здатність до узагальнень. Необхідність чіткого промовляння реплік формує навички виразного, структурованого висловлювання, що для окремих дітей стає каталізатором ініціювання комунікації з однолітками та дорослими.

Відповідно до освітньої лінії «Дитина у світі культури» Базового компонента дошкільної освіти, успішність дитячої театральної діяльності визначається здатністю дитини творчо трансформувати художньо-мовленнєвий та музично-пластичний досвід у самостійних ігрових імпровізаціях, що відображає процес реалізації особистісного потенціалу через безпечне експериментування з різними формами самовираження [1].

Театральне середовище виконує також соціально-емоційну функцію: воно сприяє подоланню комунікативних бар'єрів, зниженню тривожності та формуванню впевненості у власних можливостях. Колективний характер театралізованих ігор стимулює дітей до спільного створення сценаріїв, розподілу ролей та узгодження дій, що розвиває навички кооперації та емпатії [4]. Робота над інтонаційною виразністю, дикцією та логікою мовлення паралельно збагачує словниковий запас та вдосконалює фонетичну культуру.

Емпіричне дослідження. Для верифікації теоретичних положень було проведено діагностичне дослідження на базі старшої групи закладу дошкільної освіти. У експерименті взяли участь 18 дітей віком 5-6 років, з яких 15 відвідували заклад з 2-3-річного віку (Група А), а 3 приєдналися лише у жовтні 2025 року (Група Б). Застосовано методику «Словникова мобільність» (авт. В. Клименко), що дозволяє оцінити обсяг, гнучкість та швидкість актуалізації лексики.

Дітям протягом тижня пропонували для ознайомлення казки «Котигорошко» та «Кирило Кожум'яка», після чого виконували серію завдань: ідентифікація персонажів за візуальними матеріалами, характеристика сезонних ознак у сюжеті, визначення моральної спрямованості дій головних героїв. Результати узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1. Результати словникової мобільності та розвитку зв'язного мовлення старших дошкільнят за методикою «Словникова мобільність»

Група дітей	Рівень словникової мобільності	Особливості мовлення
Група А (15 дітей) відвідують садок з 2-3 років.	Високий /Середній	Мають навички групової комунікації. У дітей словник збалансований, легко перемикаються між категоріями де є іменник чи дієслово.
Група Б (3 дітей) прийшли в садок у 5-6 років.	Середній/Нижче середнього/Адаптивний	Часто мають великий пасивний запас де діти розуміють слова і запитання, але низьку мобільність важко швидко згадати

		хто яку дію виконував у казці. Можливі паузи та використання жестів.
--	--	--

Аналіз даних засвідчив, що діти Групи А демонструють вищу швидкість обробки мовленнєвих завдань, схильність до розгорнутих відповідей та узагальнень. У представників Групи Б спостерігалось мовленнєве гальмування, пов'язане не з дефіцитом знань, а з обмеженим досвідом публічних виступів та коротким адаптаційним періодом.

Подальша практична робота включала розігрування казки «Кирило Кожум'яка» за ролями. Група А виявила високу експресивність, гнучкість у перевтіленні та мінімальний рівень сценічної тривожності. Діти Групи Б демонстрували ознаки соціальної напруженості: знижену гучність мовлення, перфекціоністські тенденції, страх помилитися. Рівень тривожності в цій підгрупі виявився в середньому на 35% вищим.

Для корекції виявлених бар'єрів застосовано поетапну методику «Трансформація ролі»: Невербальний етап (пантоміма, тіньовий театр) – зняття м'язової напруги через безсловесне самовираження, що знижує відчуття вразливості. Проективний етап (лялькотерапія) – делегування емоційних станів ляльці, що дозволяє безпечно виразити приховані переживання. Соціалізаційний етап (психодраматичні етюди) – інтеграція дітей-новачків у лідерські ролі для руйнування закріпленого статусу «тихої дитини».

Висновки: Театралізована діяльність виступає комплексним педагогічним інструментом, що одночасно розвиває зв'язне мовлення, емоційний інтелект та соціальні компетенції дошкільників. Ефективність її застосування посилюється за умов комунікативної спрямованості занять, мотиваційної підтримки та інтеграції різних видів художньої активності. Діти з обмеженим досвідом відвідування ЗДО потребують індивідуалізованого підходу, що передбачає поетапне включення у театралізовані форми роботи з акцентом на невербальні та проективні методи на початкових етапах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці цифрових інструментів супроводу театралізованої діяльності (інтерактивні сценарії, віртуальні лялькові театри) та вивченні довгострокового впливу таких практик на успішність адаптації дітей до шкільного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) /наук. кер. Т. Піроженко. Київ, 2021. 38 с.
2. В'юнник О. О. Педагогічні умови сприяння проявам самовираження дітей п'ятого року життя. Збірник наукових праць. 2025. № 44 (2). С. 56-61.
3. Мартиненко Г. В. Театралізована діяльність в дитячому садку. Харків : Основа, 2018. 127 с.
4. Олійник О. М. Театральна-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
5. Довбня С. О., Зубко Н. П. Формула ігрових технологій як засобу виховання дітей старшого дошкільного віку. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць / за заг. ред. Г. В. Бельської, В. І. Бондар, І. М. Шоробури. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020. С. 149-157.